

брати участь у групових формах психологічної допомоги, тренінгах спілкування. Варто пам'ятати, що своєчасна діагностика рівнів прояву синдрому професійного вигорання уповільнює та попереджує розвиток хвороби.

Список використаних джерел

1. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: [2-е изд., доп. и перераб.] / В. В. Бойко - СПб. : Пресса, 2004. - 474 с.
2. Водопьянова Н. Е. Синдром «выгорания» в профессиях системы «человек-человек» / Н. Е. Водопьянова // Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности [под ред. Г.С. Никифорова и др.]. - СПб.: Пресса, 2001. - 282 с.
3. Гринберг Дж. Управление стрессом / Дж. Гринберг - СПб.: Питер, 2002.-496 с.
4. Маслач К. Практикум по социальной психологии / К. Маслач -СПб.: Питер, 2000.-522с.
5. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: тендерні аспекти / За наук. ред. С.Д. Максименка, Л. М. Карамушки, Т. В. Зайчикової. - К. : Міленіум, 2006.-368с.
6. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: [навч. посібник] / Т. І. Туркот. - К.: Кондор, 2011.-628с.

Омелюсік Л. П.

Стереотипи в педагогічній діяльності

Проблема стереотипів знайшла своє відображення в численних дослідженнях психологів. Вся людська культура - це, головним чином (за інтерпретацією Ліппмана) відбір, реорганізація, відстеження різних моделей середовища. Тобто можна сказати, що використання стереотипів економить власні зусилля, оскільки дозволяє сприймати оточуючих людей та їх поведінку. Особливо важливим це явище є для педагогічної діяльності.

В педагогічній практиці часто зустрічається стереотипне сприймання учнів, що знижує результативність навчально-виховного процесу, але в той же час стереотипи іноді допомагають вчителю.

Дану проблему вивчали такі зарубіжні вчені як У.Ліппман, який започаткував теоретичний розгляд явища стереотипізації, Т. Адорно, Б. Девіс, Т. Шибутані, Д. Шнейдер, а також ті, що реалізують когнітивні підходи, тобто виділяють стереотипізацію з закономірностей процесу пізнання, а саме Г. Теджфелл, Д. Тейлор, С. Т. Фіске, Т. К. Трейлер, Д. Л. Гамільтон та інші, в працях яких акцент робиться на процесах сприйняття та категоризації. Категоризація зумовлюється потребами особистості створити саме такі уявлення, які б сприймалися у їхньому

соціальному оточенні, і які б змогли стати орієнтиром на майбутнє для даної особистості. Якщо розглядати саме цю грань стереотипів, то вони не можуть вважатися недоцільними, оскільки відображають правильну вибірковість того, хто сприймає.

Метою даної статті є дослідження ролі та місця стереотипів під час навчального процесу у взаємодії вчителя та учнів.

Взагалі людський мозок влаштований таким чином, що він постійно класифікує все, що зустрічає в реальності. Тобто, коли у нас не вистачає інформації про якийсь предмет, ми відносимо його до певної категорії і приписуємо йому певні якості.

Вчені виявили, що стереотип виконує деякі функції, одні серед яких проявляються на індивідуальному рівні, а інші — на груповому. Однією з функцій є селекція соціальної інформації, прикладом якої слугує створення й підтримка людиною позитивного «Я-образу». На груповому рівні стереотипи виявляються у підтримці групової ідеології, яка має пояснювати й виправдовувати поведінку групи; створювати й підтримувати позитивний «ми-образ». Стереотипи виступають регулятором соціальних відносин. Людям, схильним до стереотипізації, властиве виправдовування власної поведінки, спрямованої на задоволення агресивних тенденцій, як спосіб виходу напруження, досягнення стійкості. Вчені зазначають, що остання ознака (стійкість) має відносний характер. У лонгітюдних дослідженнях виявлено ефект «затухання», тобто рух у напрямку більшої схематизації та абстракції. Існує декілька класифікацій стереотипів, зокрема представлені в працях В. Панферова та А. Реана [1; 3].

Стереотипи, що виникають за умов недостатньої інформації про об'єкт сприймання, можуть виявлятися помилковими й виконують негативну, і часто реакційну роль. Такі стереотипи формують неправильні уявлення про людей і деформують процес міжособистісного розуміння і взаємодії між людьми. Саме тому важливим є визначення істинності соціальних стереотипів, що базується на аналізі конкретних ситуацій, поведінці педагога та його реакції взаємин з дітьми, тому що будь-який соціальний стереотип, який може бути істинним при одних умовах, в іншому випадку може виявитись хибним або таким, що в меншій мірі відповідає об'єктивній дійсності, а тому стає неефективним для вирішення завдань орієнтації виховання учня в педагогічній діяльності.

Як свідчить практика, часто вчитель, не знаючи справжньої причини поведінки учня, починає приписувати причини поведінки, або скоріш за все її зразки та загальні характеристики даного учня. Це явище у соціальній психології дістало назву «каузальна атрибуція». Також існує таке явище як забобон — це негативне ставлення до людини (будь-якої групи людей), про яку вчитель насправді має недостатньо інформації. Таке ставлення формується на основі ставлення до учня не як до особистості, а лише як до представника певної соціальної групи (за віком, за соціальним статусом, за національністю і таке інше). В той час, добре відомо, що часто уявлення, яке

виникає про учнів з низьким рівнем успішності, зовсім не відповідає дійсності.

Характерним для процесу пізнання вчителем особистості учня є механізм стереотипізації. Варто зазначити, що найчастіше "спрацьовують" різновиди соціальних та експресивно-естетичних стереотипів, рідше — антропологічні.

Одна з класифікацій стереотипів належить А. Реану, який виокремлює такі групи соціально-перцептивних стереотипів:

- антропологічні, що проявляються тоді, коли оцінка внутрішніх, психологічних якостей людини, оцінка її особистості залежить від її антропологічних ознак, тобто від особливостей фізичного вигляду;
- етнонаціональні, виявляються в тому разі, коли психологічна оцінка людини опосередкована її приналежністю до певної нації, раси, етнічної групи;
- соціально-статусні полягають в залежності від оцінки особистісних якостей індивіда та від його соціального статусу;
- соціально-рольові проявляються в підпорядкованості оцінки особистісних якостей індивіда його соціальній ролі, рольовим функціям;
- експресивно-естетичні визначаються залежністю оцінки особистості від зовнішньої привабливості людини, тобто чим привабливішою здається нам зовнішність людини, тим позитивнішими особистісними рисами ми її наділяємо;
- вербально-поведінкові пов'язані із залежністю оцінки особистості від зовнішніх особливостей вербальної та невербальної комунікації (мови, міміки, пантоміміки та ін.) [1].

Треба зважати на те, що оціночні стереотипи педагогів носять частіше суб'єктивний, індивідуальний характер, який формується на базі старого досвіду спілкування вчителя з учнями. Так, у вчителів під впливом власного досвіду формуються специфічні соціальні стереотипи відмінника, активіста, двічника тощо. При першій зустрічі з незнайомими учнями педагог більш менш точно намагається зробити прогноз імовірності наявності у них рис, зумовлених приналежністю до тієї чи іншої категорії.

Так, у сучасного вчителя закономірно виникають проблеми, що пов'язані із невідповідністю сучасних вимог та наявних у нього педагогічних стереотипів. Маємо випадок, коли не стереотипи змінюються, а, навпаки, до нової ситуації використовуються попередньо створені стереотипи. Наприклад, до старого змісту уроків, конспектів, розробок схематично прилаштовуються сфери життєдіяльності, лінії розвитку, здійснюється звична класифікація матеріалу відповідно до сучасної термінології за новими вимогами. При цьому вчитель не звертає увагу на тонкощі процесу, тому що наявні стереотипи заважають більш детальному сприйняттю дійсності, адекватності оцінки, поглибленому вивченню матеріалу. В результаті виникає низка проблемних питань «не по суті»: новий зміст програмного

забезпечення не відповідає традиційно усталеним формам планування у дитячому навчальному закладі.

Як відомо, стереотипи виступають гарантією самоповаги учня; проекуючи у зовнішній світ усвідомлення цінностей; захищають становище в суспільстві і права, а отже, стереотипи наповнені почуттями, уподобаннями, приязню або неприязню, асоціюються зі страхами, бажаннями, потягами, гордістю, надією. Об'єкт, який активізує стереотип, оцінюється в зв'язку з відповідними емоціями, що не завжди має позитивний характер.

Спілкування нами розглядається як сукупність трьох його складових сторін, а саме комунікативної, інтерактивної та перцептивної у контактах між вчителем та учнями.

Пізнання іншого учня супроводжується його емоційною оцінкою, спробою зрозуміти дії дитини, здійснити прогноз змін в поведінці та розробити модель власної поведінки.

Оскільки стереотипи мають місце в педагогічній діяльності, нами була здійснена спроба виявити їх наявність у педагогів. Для виявлення стереотипів була використана методика П. Торанса, згідно якої педагогам пропонувався перелік якостей школяра, попередньо сформульованих таким чином, що позитивні якості подані під парними номерами, а під парними-негативні. Отримані результати дослідження представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість обраних тверджень

Парні твердження	99	34%
Непарні твердження	189	66%
Всього	288	100%

Дані представлені в таблиці зобразимо на діаграмі.

Мал. 1. Співвідношення парних і непарних тверджень

Як видно з таблиці та діаграми, 66% вчителів обрали непарні твердження, що свідчить про схильність до стереотипізації, тобто вони за

рамками «нормальності» не бачать межі для творчості, що зручно вважати при великій кількості дітей в класі, лише у 34% випадків можна говорити про відсутність стереотипізації сприйняття учнів, що дозволяє таким педагогам творчо реалізовувати завдання педагогічної діяльності.

Варто відзначити, що роль теорії стереотипів у педагогічній діяльності, але дана проблема не є вичерпаною і підлягає подальшому вивченню, аналізу та обробки, оскільки діяльність педагога та взаємодія між ними та учнями не має певних законів чи алгоритмів, що значно ускладнює та урізноманітнює процес вивчення даного питання

Список використаних джерел

1. Реан А.А. Психология личности: Социализация, поведение, общение. /А. А. Реан. — СПб.:Питер, 2004.
2. Власова Т. Формирование гендерных стереотипов и образовательный процесс / Т. Власова // Проблемы гуманізації освіти в контексті трансформації вищої школи. Монографія. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 179-189.
3. Панферов В. Н. Психология человека / В. Н. Панферов. — СПб., 2000
4. Реан А. А. Психология личности : Социализация, поведение, общение. /А. А. Реан. — СПб., 2004.
5. Терно С. Забобони і стереотипи: щослід про них знати викладачу громадянознавчих курсів / СергійТерно// Історія в школах України – 2008. - №2. – с. 17-21.

Пінська О.Л., Петрук М.

Підготовка майбутнього вчителя до творчої педагогічної діяльності

Постановка проблеми. Сучасну державну політику освіти Державна доктрина розвитку освіти визначає як створення умов для розвитку творчого потенціалу кожного громадянина України. Сформувати творчу особистість учня можливо тільки в творчій діяльності, до організації якої повинен бути готовий кожен учитель.

Специфіка учительської праці полягає в тому, що педагог поставлений перед необхідністю творчо взаємодіяти з дітьми і творчо перетворювати їх. В силу цього педагогічна творчість є умовою педагогічної діяльності, об'єктивною професійною необхідністю. Тому, щоб збудити в учнів допитливість розуму, сформувати потребу у творчій діяльності, вчитель повинен бути не тільки носієм наукових знань і загальнолюдських цінностей, а і творчою особистістю. В цих умовах формування творчого потенціалу студентів стало одним із актуальних завдань педагогіки вищої школи.